

Södermanlands regemente

Eldsund 6 :16, Strängnäs kommun, Södermanlands län

Fördjupad kulturmiljöanalys
av motorområdena vid f.d. P 10

2020-05-28

Södermanlands regemente

Eldsund 6 :16, Strängnäs kommun, Södermanlands län

Fördjupad kulturmiljöanalys
av motorområdena vid f.d. P 10

Rapport 2020:6

© 2020 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Sörmlands museum
Box 314, 611 26 Nyköping

byggnadsvard@regionsormland.se

www.sormlandsmuseum.se

Författare: David Hansson, bebyggelseantikvarie
Omslagsbild: Byggnad 129, foto David Hansson (SLM D2020-0409)
Foto där inget annat anges: David Hansson

Diarienummer: KN-SLM20-0058

Allmänt kartmaterial: ©Lantmäteriet. Enligt FUK-avtal D-nr: I2018/00115

Nyköping 2020

Innehåll

Inledning	8
Avgränsning	8
Översiktlig områdesbeskrivning	9
Aktuellt skydd	10
Riksintresse för kulturmiljövården	10
Kulturmiljöprogram och detaljplan	11
Historik	12
Södermanlands regemente flyttar till Strängnäs	12
Nytt pansarregemente	12
P 3 blir P 10	14
Avveckling och nutida användning	16
Områdets byggnader	20
Byggnader kring Vikingaberget	20
Motorområdet Kasgaren	20
Svältenlägret	22
Nya motorområdet	22
Övergripande karaktärsdrag	36
Betydelsefulla siktlinjer	36
Fasadmaterial och färgsättning	37
Markbeläggning	37
Kulturhistoriskt värde	43
Analys och rekommendationer	45
Bevarande av byggnader	45
Strukturella element	47
Referenslista	48

Karta över norra Strängnäs där det aktuella området är markerat med en streckad blå linje.

Inledning

Sörmlands museum fick i februari 2020 i uppdrag av Kilen Eldsundsviken AB att utföra en fördjupad kulturmiljöanalys av del av fastigheten Eldsund 6:16 i Strängnäs. Området är en del av ett större projekt med flera etapper där en ny stadsdel med bostadsbebyggelse är tänkt att skapas. Idag rymmer området huvudsakligen ett garage- och verkstadsområde uppfört åt Södermanlands regemente P 10. Syftet med kulturmiljöanalysen är att undersöka platsens utveckling och historia samt att identifiera de värden som finns i miljön idag.

För området finns ett detaljplaneprogram godkänt av Plan- och byggnämnden och Kommunfullmäktige i Strängnäs kommun 2010-10-06 respektive 2011-05-30. Inom det aktuella området planeras för bostadsbebyggelse.

Rapporten utfördes under april-maj 2020 av David Hansson, bebyggelseantikvarie, fil. kand.

Avgränsning

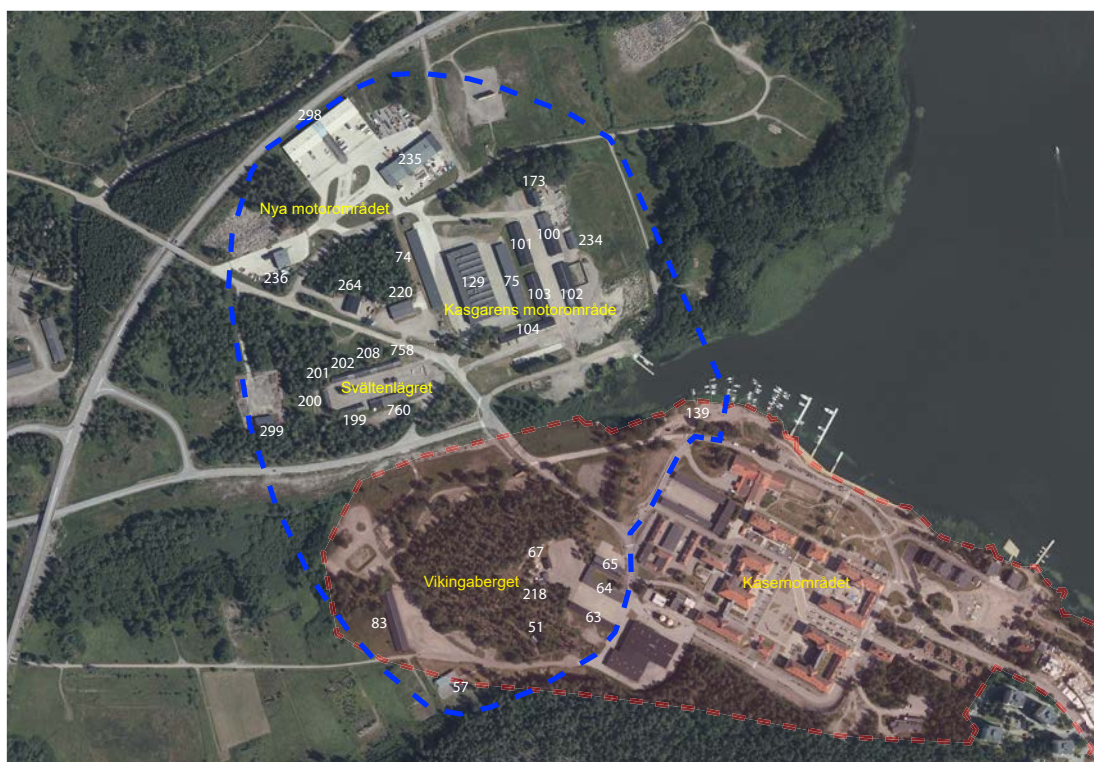
Områdets avgränsning är vald utifrån den nuvarande bebyggelsens utbredning inom fastigheten Eldsund 6:16. Byggnader inom fastigheten som omfattas av detaljplanen från 2014¹ rörande de äldre delarna av regementsområdet har inte inkluderats. De tre byggnaderna längst i norr har tagits med i inventeringen på grund av att även de är uppförda åt regementet och tidigare inte undersökts. De omfattas dock av en detaljplan antagen i april 2020², varför de har uteslutits från analysens rekommendationer. Inom fastigheten har tidigare funnits fler byggnader som har rivits under 2017.

En antikvarisk förundersökning för P 10 Strängnäs togs fram av Nyréns arkitekter 2009-05-10 som ett underlag för en miljökonsekvensbeskrivning rörande kulturvärden. Denna avhandlade i första hand de äldre delarna av regementet med kasernbyggnaderna och kaserngården öster om den aktuella fastigheten. Förundersökningen inkluderade två av de närbelägna garagebyggnaderna och verkstaden vid Vikingaberget som även ingår i denna rapport (byggnad 63, 64 och 65). Dessa kom dock inte att ingå i det område som detaljplanelades 2014 varför det är relevant att ta med dem även här. På grund av att de äldre delarna av regementsområdet tidigare är väl dokumenterade, bland annat i ovan nämnda förundersökning, redovisas regementets äldre historia endast översiktligt.

Inventeringen av byggnaderna har gjorts exteriört. Uppgifter om stommaterial är hämtade från *Miljöinventering av rivningsobjekt, f.d. P10* utförd av Grontmij AB 2008. De olika byggnadernas funktion har varierat över åren beroende på hur organisationen har sett ut inom regementet. Uppgifter om användning har hämtats från olika källor från olika tidsperioder, men strävan har varit att försöka ge en så korrekt bild som möjligt över dess huvudsakliga användning. Många byggnader som redovisas på kartan på sid 20 är markerade som varm- eller kallförråd. Det har i vissa fall varit svårt utifrån tillgängliga källor att fastställa vad som förvarats i förråden eller hur de har använts.

1 Detaljplan S-P14/3, *Eldsund 6:6, 6:16 m fl Campusområdet*. Strängnäs kommun.

2 Detaljplan, *Eldsund 6:16, del av, "Verksamhetsområde Eldsundsviken"*, Strängnäs kommun.

Ortofoto över förundersökningsområdet som är markerat med en streckad blå linje. Riksintresset för kulturmiljö är markerat i rött med en streckad röd linje. Byggnaderna inom området representeras av nummer som härstammar från regementstiden. Delområdena som beskrivs i texten är utskrivna i gult.

Byggnaderna inom området är numrerade, vilket härstammar från regementstiden. Numreringen har bibehållits och används i rapporten för läsbarhetens skull.

Översiktlig områdesbeskrivning

Området ligger strax nordväst om Strängnäs stad, direkt väster om de gamla putsade kasernbyggnaderna uppförda åt f.d. Södermanlands regemente P 10. Även det aktuella området har tillhört regementet och bebyggdes från 1940-talet och framåt med byggnader avsedda för i första hand stridsfordon. Området delas av Eldsundsån som går i öst/västlig riktning, idag delvis kulverterad, och mynnar ut i Eldsundsviken i Mälaren. Söder om ån är området mer kuperat, och landskapet domineras av det skogbeklädda Vikingaberget. Norr om Eldsundsån är området något mer flackt och öppet i öster men med mer skog och något kuperat i väster.

Området är bebyggt med garage, verkstäder och förråd av olika storlek och karaktär men som förenas av att en stor del av byggnaderna är målade i en grön kulör. Inom området finns också ett flertal mindre rödfärgade baracker i första hand byggda kring en mindre gårdsyta samt nyare verksamhetsbyggnader längst i norr som skiljer sig något från övrig bebyggelse. Området norr om Eldsundsviken domineras annars av en stor verkstadsbyggnad i rosaaktig kulör med sågtandat tak.

Aktuellt skydd

Riksintresse för kulturmiljövården

Södra delen av området ligger inom riksintresse för kulturmiljövården, Strängnäs D18. Riksintresset omfattar de äldre delarna av regementsområdet med kasernbyggnaderna och kaserngården, samt området kring Vikingaberget. Den norra gränsen går i höjd med Eldsundsån.

Motiveringen för riksintresset lyder: *Stadsmiljö. Stifts-, lärdoms- och regementsstad med sammansatt stadsplanemönster och tillhörande bebyggelse där utvecklingen kan följas från medeltid över 1600- och 1800-talens planregleringar till utvidgningar under mellan- krigstiden till och med 1920-talet, då funktionen av regementsstad tillkom.*

Som uttryck för riksintresset nämns: *Den framträdande domkyrkan och övrig bebyggelse från medeltid till stormaktstid, förknippad med stiftsstad. Gatunät med till stor del oregelbunden medeltida karaktär, delvis reglerat under 1640-talet och efter 1871-års brand. Rutnätssystem i olika riktningar, gator i sneda vinklar och en stjärnplats. Trähusbebyggelse från 1600-, 1700- och 1800-talen, bestående av såväl små stugor som stora stadsgårdar med innergårdar. Skolor, tullhus, tingshus, rådhus, elförsörjningsanläggningar, vattenreningsverk m.m. Från tiden kring sekelskiftet 1900 mer storskalig stadsbebyggelse. Det för 1900-talets början karakteristiska villaområdet Storgärdet. Regementsområde från 1921.*

Som del av regementsområdet omfattas det aktuella området och således även dess byggnader av riksintresset för kulturmiljövård. I kunskapsunderlaget för riksintresset förklaras riksintressets beståndsdelar tydligare. Under rubriken *Mål för att tillgodose riksintresset* nämns: *De fysiska uttrycken för Strängnäs utveckling och betydelse som stifts-, lärdoms-, och regementsstad från stadens etablering i samband med kloster- och domkyrkoanläggandena till tiden före andra världskriget tom 1920-talet ska bevaras och vara avläsbara fysiskt på orten. Stadsplaner, bebyggelse och olika funktioner i staden som än idag kan upplevas ska bevaras och kunna förstås i fortsättningen.*

De byggnader som idag finns kvar inom förundersökningsområdet söder om Eldsundsviken härstammar i huvudsak från 1940-talet och framåt. Det kan därför argumenteras för att de inte ingår i riksintressets kärna, som måste anses vara de äldsta byggnaderna uppförda på 1920-talet. Riksintressets gräns är dock tydlig och omfattar hela regementsområdet söder om Eldsundsviken. Även om riksintresset inte specifikt pekar ut byggnaderna inom det aktuella området, ligger det inom riksintressets gränser vilket gör att det omfattas av dess skydd. All rivning och ändring av byggnader inom området måste därför ta hänsyn till detta, så att inte riksintresset skadas.

Det skall också tilläggas att det 2017 inom området utfördes relativt omfattande rivningar. En del av byggnaderna som revs var äldre än 1940-talet, och i vissa fall samtida med regementets tidigaste bebyggelse. Av den anledningen är det av ännu större vikt att stor hänsyn tas till riksintresset i samband med den fortsatta planeringen av området.

Kulturmiljöprogram och detaljplan

I Stadsbyggnads- och Kulturmiljöprogrammet för Strängnäs kommun från 2012 är regementsområdet med. Detta omfattar likt riksintresset kasernområdet där den norra gränsen går i höjd med Eldsundsån. Texten lägger tonvikten på de äldre byggnaderna kring kaserngården. Under rubriken *Ny- och ombyggnad samt underhåll* står: *Området som omfattar kaserngården och underofficersbostäderna kan inte ytterligare bebyggas. Inom övriga delar ska ny bebyggelse följa områdets struktur samt byggnadernas skala, utseende och material. Flera enskilda byggnader inom området har ett högt kulturhistoriskt värde. Rivning av dessa bör ej ske. Ombyggnad och underhåll skall utföras på ett sätt som är arkitektoniskt, material- och hantverksmässigt förenligt med byggnadens karaktär och historia och med utgångspunkt i beskrivningarna i avsnittet Värden och kännetecken.*

En mindre del i norr är detaljplanelagd som verksamhetsområde. Detaljplanen (Dnr: MSN/2019:121) antogs 27 april 2020 och omfattar byggnaderna 298 och 235. Sörmlands museum var remissinstans men hade inget att erinra mot den nya detaljplanen.

Historik

Södermanlands regemente flyttar till Strängnäs

Södermanlands regemente bildades som ett landskapsregemente redan 1634.³ Från 1771 fick regementet en ny och permanent mötesplats vid Malma hed genom sin nyutnämnda chef Gustaf Adolf von Siegroth.⁴ År 1907 beslutades efter flera års utredningar att Södermanlands regemente skulle flytta från Malmköping till Strängnäs. Staden planerade att för ändamålet köpa in mark i närheten av Eldsunds by nordväst om Strängnäs stad. Kasernbyggnaderna hade från början beräknats stå klara 1910, men arbetena kom inte igång förrän 1916 och pågick sedan i nära fem år. Regimentet uppfördes enligt nytt tyskt dubbelkompanisystem med två kompanier i varje kasern och på var sida om dubbla trapphus.⁵ Den 3 juli 1921 hälsades Södermanlands regemente till Strängnäs med stor uppvaktning på Stora Torget. Efter ceremonin tågade alla mot de nya kasernerna vid Eldsundsviken.⁶

Redan 15 år efter invigningen hotades regementet av drastiska besparingsåtgärder. Det var Försvarskommissionen som i sitt betänkande 1935 hade föreslagit att ett antal infanteriregementen skulle dras in, däribland Södermanlands regemente. Betänkandet möttes av stora protester från regionen där den dåvarande landshövdingen Bo Hammar-skjöld utgjorde en stark röst. Någon nedläggning blev det dock inte. Istället beslutades 1936 att göra om anläggningen i Strängnäs till ett kombinerat infanteri- och pansarregemente, dock med en till hälften reducerad infanteristyrka. Dels ansågs Strängnäs närhet till Stockholm fördelaktigt, men också att det här fanns tillgång till omväxlande övningsterräng där utbildningen med pansarfordon kunde bedrivas.⁷

Nytt pansarregemente

Det nya kombinerade infanteri- och pansarregementet innebar att en mängd om- och nybyggnader behövde göras. I första hand rörde det sig om motorverkstad och garagebyggnader för de nya pansarfordonen. Den nya pansarbataljonen vid Strängnäs var tänkt att tas i bruk 1 oktober 1939. Invigningen försenades dock på grund av att de nya motorverkstäderna inte hade hunnit bli färdiga, vilket var olyckligt med tanke på att Andra världskriget just inletts. Överflyttningen av pansarfordonen till Strängnäs kunde därför inte ske förrän efter årsskiftet 1940. Förseningen innebar problem för de första att utbildas vid den nya bataljonen, och redan i april 1940 krävde också det militärpolitiska läget att tillgängliga stridsvagnar skulle mobiliseras i nordvästra Skåne. I och med ett nytt försvarsbeslut 1942 kom Södermanlands regemente att ingå i Pansartrupperna som blev

3 Henricson, Gunnar & Ohlsson, Nils (red.), *Kungl. Södermanlands regemente under 350 år*, Utg., Strängnäs, 1977, s. 15.

4 Ibid, s. 160.

5 Riksstyrelsen för Södermanland, *Kunskapsunderlag Riksstyrelsen för kulturmiljövård Strängnäs D18*, <https://www.lansstyrelsen.se/sodermanland/samhalle/planering-och-byggande/planeringsunderlag/riksintressebeskrivningar-for-sodermanland.html#0>, läst 2020-05-18.

6 Erneberg, Helge, *Strängnäs under stadsfullmäktiges styrelse 1875-1925: minnesskrift*, [O. Eriksons bokh.], Strängnäs, 1926, s. 136 ff.

7 Henricson & Ohlsson, *Kungl. Södermanlands regemente under 350 år*, s. 331 ff.

Stridsvagn m/42 på Kasgarens motorområde någon gång mellan 1943-1946. Bilden är att döma av solens läge och garageportarnas mellanrum taget utanför byggnad 104. Foto: Okänd. Bilden är hämtad från Södermanlands Regementes Bildarkiv, Arsenalen.

Foto av kaserngården taget söderifrån 1935. Här låg huvudentrén till området. I bildens mitt syns kanslihuset, byggnad 1, och till vänster om den kasernbyggnad nr 7. Kasernbyggnad nr 2 skymtar till höger. Foto: Axel Eliasson (SLM MIL0216)

ett nytt truppslag med stridsvagnsvapnet som kärna. Regimentet blev då ett renodlat pansarregemente som fick beteckningen P 3.⁸

Omvandlingen av Strängnäs regemente var en del i en stor utbyggnad av det svenska försvaret. Den snabba utbyggnadstakten manade till enkelhet och typhustänkande som manifesterades i en byggnadsordning från 1940. Nya byggnader gavs ett tidsenligt funktionalistiskt formspråk vilket kom att dominera typhusritningarna. Byggnaderna skulle också anpassas till terrängen för att inte upptäckas lika lätt från luften.⁹ I hur stor utsträckning byggnaderna i Strängnäs är byggda efter typritningar är inte känt.

Under de följande åren tillfördes regimentet huvuddelen av sina stridsvagnar vilka uppgick till drygt 200 stycken. Verkstadsutrymmet blev då otillräckligt varför en ny modern verkstad uppfördes som stod klar 1944. Man beslöt att placera de nya byggnaderna på området väster om Kasgarn norr om Eldsundsån. Den nya anläggningen krävde dock en bättre bro över ån än de befintliga träbroarna, varav den ena så kallade pionjärbron var i särskilt dåligt skick. En ny bro av betong konstruerades därför och uppfördes som en del i de dåvarande pionjärtruppernas utbildning. Man anlade också en liten damm intill bron där leriga stridsvagnar kunde ta sig över.¹⁰

Totalt uppgick antalet fordon 1945 på regimentet till närmare 1500 st. Vid samma tid fanns också 4 800 m² verkstadsutrymmen, 24 000 m² garage, och en verkstadspersonalstyrka på 144 man.¹¹ 1948 flyttade Arméns motorskola till Strängnäs från Stockholm där den startats 1944.¹² Skolan, som bedrev motorutbildning för officerare inom armén, var belägen söder om Eldsundsviken intill kasernområdet. 1991 flyttade skolan till Skövde.

1949 bildades Strängnäs kvinnliga automobilkår som en del av Sveriges Kvinnliga Bilkårens Riksförbund som startat 1942. Bilkåren utbildade kvinnor i alltifrån fordonskörning och motorkunskap till materiellvård, skytte, orientering och sjukvård. Som medlem fick man gratis körkortsutbildning vid Arméns motorskola. Efter färdig utbildning bistod kåristerna bland annat med transporter av landstormsmän vid övningar, evakuerade skolbarn, hjälpte till med flyktingtransporter och körde ambulans. Bilkåren hade också en omfattande verksamhet ute i samhället där man bistod med sina tjänster i olika sammanhang.¹³

P 3 blir P 10

Under efterkrigstiden kom så småningom krav på att Sveriges försvarsorganisation av ekonomiska skäl behövde minska. Detta föranledde en stor omorganisation vilken resulterade i att P 3 1957 övergick till att bli ett pansarinfanteriregemente med beteckningen I 10. Detta innebar att infanteriutbildningen vid Uppsala regemente I 8 överflyttades till Södermanlands regemente. Stridsvagnswerkstaden och viss stridsvagnsutbildning

⁸ Henricson & Ohlsson, *Kungl. Södermanlands regemente under 350 år*, s. 339 ff.

⁹ Fortifikationsverket, *1940-1950-talet Den stora utbyggnaden*, <https://www.fortifikationsverket.se/fastighetsforvaltning/fastighetsbestand/byggnader/1940-1950-talet/>, läst 2020-05-26.

¹⁰ Ibid, s. 338-339.

¹¹ Ibid, s. 347.

¹² Wikipedia, *Arméns motorskola*, https://sv.wikipedia.org/wiki/Arm%C3%A9ns_motorskola, läst 2020-04-27.

¹³ Sörmlandsbygden, Eva-Lotta Eriksson, *Bilkårist javisst*, <http://sormlandsbygden.se/2018/04/bilkarist-javisst/>, läst 2020-05-11.

Bild av garagen tillhörande Arméns motorskola väster om kasernområdet (byggnad 62 och 61). Byggnaderna ingick i kasernområdets omvandling och detaljplaneområde och har idag byggts om till kontorslokaler. Fotot är taget under regementets dag 1947. Foto: Sven Olof Ericsson. Bilden är hämtad från Södermanlands Regementes Bildarkiv, Arsenalen.

Spolning av stridsvagn m/42 i samband med repetitionsövningen 1954. Bilden är tagen vid spolningsplatsen söder om byggnad 104 som ännu finns kvar. Notera betongmuren till vänster med slanghållaren som skymtar bakom stridsvagnen vilket kan jämföras med bilderna på sidan 41. Foto: Stigh Rydh (SLM MIL0025)

behölls emellertid i Strängnäs.¹⁴ Det dröjde dock inte mer än sex år innan Södermanlands regemente åter fick utbildningsansvaret för både stridsvagns- och pansarinfanteridelar. 1963 fick således regementet beteckningen P 10, vilket det innehade till avvecklingen 2004.

Under en tid bedrevs stridsvagnsutbildningen i huvudsak vid Lagnö, ca 2 km väster om regementet, på grund av att Kasgarenområdet inte var fullt ändamålsenligt. Här hade man uppfört ett antal garage i anslutning till övningsområdet. Under 1980-talet byggdes ett nytt motorområde i norr om Kasgaren med stridsvagnsgarage och utbildningsverkstad.¹⁵

Avveckling och nutida användning

2004 års försvarsbeslut innebar att Södermanlands regemente skulle avvecklas. Verksamheten på området upphörde 2005 och en nedläggningsceremoni genomfördes den 4 juni samma år.¹⁶ Försvarsmakten har dock kvar en viss verksamhet på området genom Hemvärnet och Södermanlandsgruppen. De bedriver förläggning med utbildningsverksamhet i Svältenlägret, som de röda byggnadsbarackerna norr om Eldsundsån kallas.¹⁷ 2007-2008 flyttade Thomasgymnasiet in på kasernområdet till nyrenoverade lokaler i byggnad 2 och 3.¹⁸ Efter regementets nedläggning togs ett planprogram fram för området som gavs namnet Norra Staden, antaget av kommunfullmäktige 2011. Syftet var att skapa ett underlag för framtida detaljplanering för den nya stadsdelen.¹⁹ En ny detaljplan för kasernområdet antogs 2014 (0486-P14/3) vilken föreskrev bostäder, kontor och skolverksamhet. Ombyggnaden av kasernerna till bostäder inleddes därefter och pågår fortfarande idag.

2017 revs ett stort antal byggnader inom den nuvarande fastigheten. Merparten av byggnaderna var belägna runt Vikingaberget och direkt väster om kasernområdet. Byggnaderna som revs bestod av förråd, verkstads- och garagebyggnader från 1920-talet och framåt av olika konstruktion. Det gamla soldattorpet som flyttats till regementsområdet 1930 för att fungera som museum flyttades återigen till en tomt intill Motorfordonsmuseet Arsenalen nära Härads. Byggnaderna som finns kvar används idag för olika typer av skrymmande verksamheter.

14 Henricson & Ohlsson (red.), *Kungl. Södermanlands regemente under 350 år*, s. 363 ff.

15 Henricson, Bo & Sandberg, C.V. (red.), *Södermanlands regemente 1973-2005*, Kungl. Södermanlands regementes officerares kamratförening, Strängnäs, 2006, s. 103.

16 Ibid, s. 341.

17 Hemvärnet, *Södermanlandsgruppen*, <https://hemvarnet.se/om-organisationen/hemvarnsforbanden/908/1504>, läst 2020-05-11.

18 Strängnäs kommun, *Om Thomasgymnasiet*, <https://www.strangnas.se/utbildning-och-barnomsorg/gymnasieskola/gymnasieskolor/thomasgymnasiet/om-thomasgymnasiet/var-historia>, läst 2020-05-15.

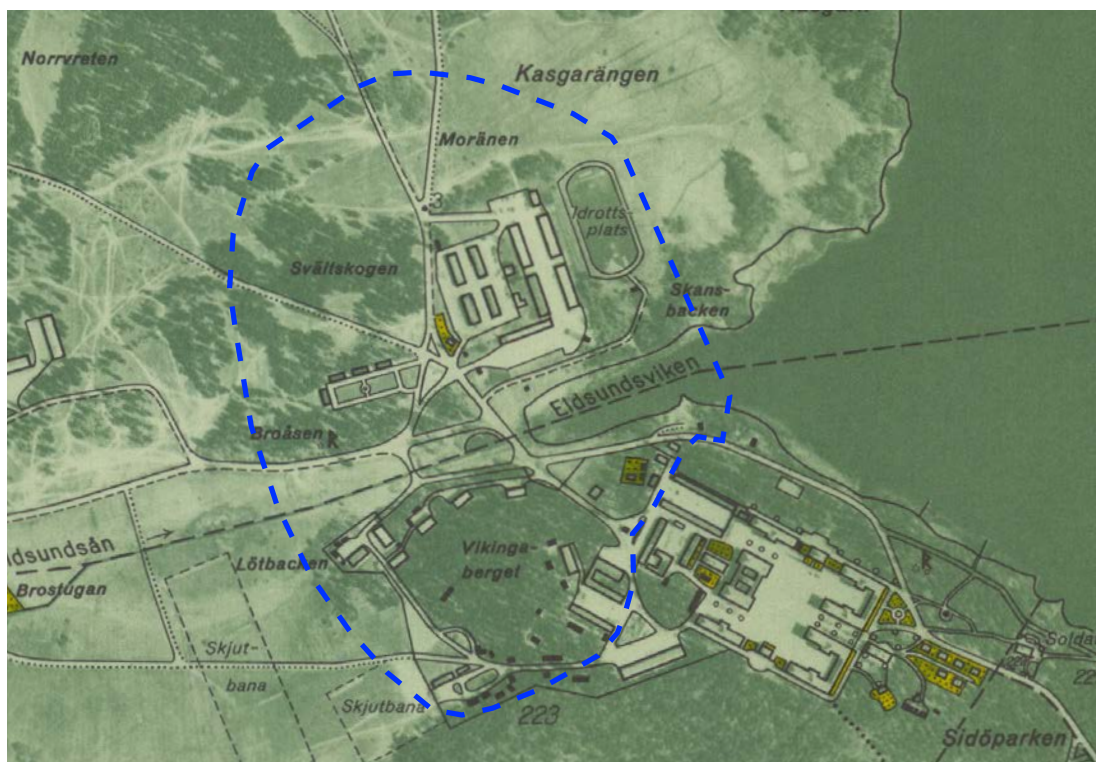
19 Detaljplaneprogram för Norra staden, fd P10 kasern- och övningsområde. Strängnäs kommun, PBN/2005:965, KS/2011:211, s. 4.

Bilden visar materialvård vid verkstäderna före inlämning på repetitionsövningen 1954. Bilden är tagen utanför byggnad 65. Foto: Stigh Rydh (SLM MIL0028)

Stridsvagnsmonument som tidigare var placerat i närheten av byggnad 64. I bakgrunden syns garagen som fortfarande finns kvar sydväst om kasernområdet (byggnad 63) . Foto: Stigh Rydh 1952. (SLM MIL0254)

Ekonomiska kartan från 1957 med området markerat med blå streckad linje. Svältenlägret söder om Svältskogen har ännu inte byggts om och ut. Miloverkstanen öster om Svältskogen visas här som fyra separata byggnadskroppar. Det har inte kunnats fastställas om kartan är felritad, eller om verkstaden ursprungligen uppfördes så.

Ortofoto över området taget 1971. Svältenlägret är här utbyggt till sin nuvarande storlek. Nya motorområdet i nor har ännu inte byggts. Notera byggnaderna runt Vikingaberget som idag är rivna.

*Foto av kaserngården sett söderifrån taget från samma punkt som bilden på sidan 10. De två något ljusare kaser-
nerna till höger i bild (byggnad 2 och 3) inrymmer idag Thomasgymnasiet. Kanslibyggnaden till höger i bildens mitt
innehåller kontor och kasernbyggnaderna på ömse sidor byggs eller har byggts om till bostäder. (SLM D2020-0410)*

*Byggnad 62 sedd västerifrån. Byggnaden ligger utanför utredningsområdet. Fasaderna utåt har försetts med plåt och
den gröna färgen har ersatts av en bruten vit. Det är idag svårt att se att det är samma byggnad som på bilden på sid
15. Till höger i bild syns en tvärställd kontorsbyggnad uppförd 2008 med samma typ av plåtfasad. (SLM D2020-0411)*

Områdets byggnader

Byggnader kring Vikingaberget

Den första etappen av regementets utbyggnad efter att det blivit ett pansarregemente skedde söder om Eldsundsviken i anslutning till kasernområdet.²⁰ Här uppfördes de första verkstäderna tillsammans med varmgarage och förråd såväl som olika undervisningsbyggnader. Byggnad 61-64 uppfördes 1940 som stridsvagnsgarage och användes för detta ändamål tills de större garagen på Kasgaren var färdiga. Från 1948 användes byggnad 61 och 62 som utbildningslokaler för Arméns motorskola. Byggnad 63 och 64 användes en tid av Tygavdelningen, byggnad 63 som centralt utrustnings- och tygmaterielförråd, och byggnad 64 som centralt övningsmaterielförråd. Funktionerna var kvar till det nya centralförrådet uppfördes 1975 (byggnad 224). Därefter flyttade målverkstaden in i byggnaderna. Målverkstaden tillverkade och reparerade alla uppspikade pappmål för ban- och fältskjutning till de två skjutbanorna och skjutfältet. Byggnad 57 uppfördes som målverkstad 1940 tills den blev för liten för ändamålet och flyttade över till byggnad 63 och 64 år 1975.²¹

Byggnad 65 uppfördes som stridsvagnsverkstad fram till att den nya Miloverkstaden (militärområdesverkstad) vid Kasgaren var klar 1944. Därefter fungerade byggnaden som utbildningsverkstad med mekanikerskola för brigadens stridsfordon.

Byggnaderna kännetecknades av den gröna färgen som även kom att användas vid den fortsatta utbyggnaden norr om Eldsundsviken. Runt Vikingaberget uppfördes olika varm- och kallförråd varav merparten idag är rivna. Byggnad 83 uppfördes 1940 i den så kallade Sjukhusgläntan öster om byggnad 63. Byggnaden, som är en typbyggnad, var garage för hjulfordon, främst för lastbilar. Liknande garagebyggnader uppfördes vid övningsområdet i Lagnö. När det nya centralförrådet skulle byggas i Sjukhusgläntan flyttades byggnaden till sin nuvarande plats.

Utbyggnaden söder om Eldsundsviken pågick 1940-1941.

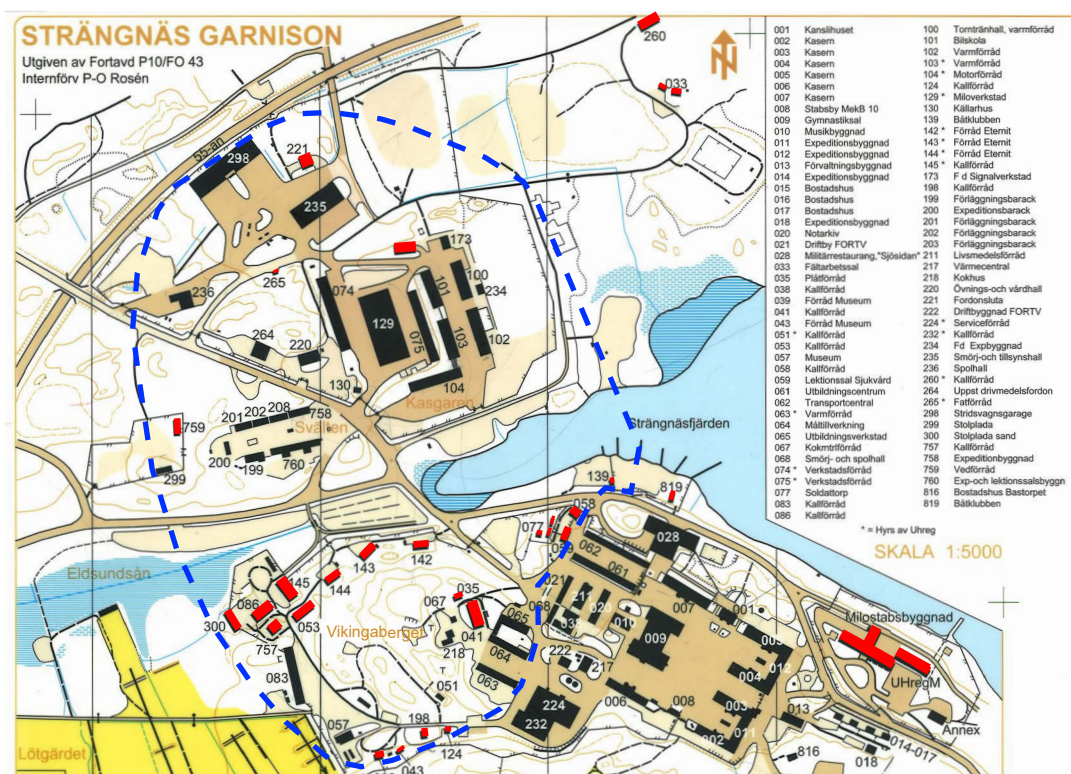
Motorområdet Kasgaren

Det nya området på Kasgaren stod klart att tas i bruk hösten 1944. Byggnad 100-104 uppfördes som stridsvagnsgarage och ersatte garagen i anslutning till kasernområdet. I samband med att regementet blev ett renodlat pansarregemente 1942 förflyttades en stor mängd stridsfordon till Strängnäs vilket gjorde att behovet var stort. Garagens läge på Kasgaren var inte oproblematiskt. Närövningsfältet strax norr om Kasgaren ville man inte förstöra genom intensiv stridsvagnskörning, så det blev långa transportsträckor på väg för att nå lämpliga övningsområden. Även leran på övningsfälten vållade problem då stridsvagnarna kördes genom området. Så småningom flyttades därför all stridsvagnsutbildning till motorområdet i Lagnö.²²

²⁰ Garnisonsplan Strängnäs, Försvarsmakten och Fortifikationsverket, februari 2002, Block 3, s. 3-5.

²¹ Per-Olof Rosén, e-postkonversation med tidigare Kapten vid regementet, 18 maj 2020.

²² Per-Olof Rosén, e-postkonversation, 18 maj 2020.

Karta över regementsområdet från 1994 med undersökningsområdet markerat som streckad blå linje. Rödmarkerade byggnader revs 2017. Kartan är hämtad från Strängnäs kommuns bygglovarkiv.

Under en period användes byggnad 100 av Arméns motorskola, som i den norra delen hade en köldkammare för fordons- och materielförsök. När motorskolan flyttade 1991 inrättades en torsträningsanläggning i byggnaden som krävdes för den nya stridsvagnen 121 Leopard. Byggnad 101 och 103 har använts för garnisonens transportcentral respektive regementets bilskola. Ett stridsvagnstorn för träningen var fastmonterad i golvet. Byggnad 102 användes på senare år bland annat som varmgarage och utbildningslokaler för pansarbandvagnar, lastbilar, pansarvärnskanoner och pansarvärnsjeepar.

Milöverkstaden stod klar 1944 och ersatte då den tidigare verkstaden i byggnad 65 vid kasernområdet. Milöverkstäden var typbyggnader som uppfördes vid flera regementen. Västra sidan innehöll stridsvagnsverkstad och östra sidan hjulfordonsverkstad.²³

1948 uppfördes byggnad 173 som signalverkstad, också denna var en typbyggnad. Under våningen var verkstad på ena långsidan och garage för fordonsinstallationer med körport på den andra. Här reparerades kommunikationsutrustning. Många signalförsök för Försvarets Materielverks räkning gjordes här, bl. a utprovning av nya telehjälm, radio-bandvagnen, radioterrängbilar osv. Övervåningen var i trä och hade normal kontorsstandard med fikarum osv.

23 Ibid.

Svältenlägret

Utöver dessa byggnader uppfördes i västra delen av området tre mindre kasernbyggnader och en expeditionsbyggnad av trä. Byggnaderna kom att utgöra Svältenlägret som byggdes som en förlägningsresurs för repetitionsövningar, kursverksamhet, gästande förband m.m. Från början byggda som fristående träbaracker men efter hand utbyggda med våtrumsdel och dagrum till 200 sängplatser. Namnet Svälten sägs ha tillkommit genom att de värnpliktiga tyckte att det var långt till matsalen och valde att inte gå dit.²⁴ Under 1960-talet kompletterades lägret med ytterligare byggnader och de befintliga kasernbyggnaderna byggdes ihop.

Nya motorområdet

Stridsfordonsutbildningen var under många år förknippad med Lagnöområdet, ca 2 km väster om regementet. Under slutet av 1970-talet började man planera för ett nytt modernt motorområde för utbildning med vård- och garageresurser. Det nya området som placerades norr om befintligt motorområde på Kasgaren stod klart i mitten på 1980-talet och innehöll då spolhall, drivmedelsanläggning, kontrollhall smörjhall m.m. Området var bättre beläget i förhållande till övningsfälten och kunde nås direkt via Hålbyvägen. Stridsfordonsgaraget blev klart först 1990. Området innebar att den sista större expansionsfasen för regementet var avslutad.²⁵

Senare utbyggnader

Övnings- och vårdhallen (byggnad 220) intill Svältenlägret uppfördes 1973. Här gjordes bland annat övningar i krigskirurgi på grisar. Öppna verkstadsförråd (byggnad 74 och 75) uppfördes på ömse sidor om Miloverkstaden 1984. 1990 uppfördes byggnad 264 som uppställningsplats för drivmedelsfordon.

Till Pansartruppernas 50-årsjubileum 1994 invigdes ett museum i den före detta målverkstaden (byggnad 57)²⁶ Museet var dock helt inrett och klart först 1998. Till museet hörde också ett gammalt soldattorp beläget väster om kasernområdet som vid regementets nedläggning flyttades till Motorfordonsmuseet Arsenalen nära Härad.

²⁴ Henricson & Sandberg (red.), *Södermanlands regemente 1973-2005*, s. 212.

²⁵ Ibid, s. 214.

²⁶ Ibid, s. 213.

Byggnad 63 sedd österifrån. Byggnaden uppfördes 1940 som varmförråd. Idag används lokalerna av olika mindre verksamheter. Byggnaden har slätputsade fasader och tak av papp. (SLM D2020-0412)

Byggnad 63 sedd söderifrån. Den sydvästra långsidan domineras av fönsterbandet av funktionalistisk karaktär. (SLM D2020-0413)

Byggnad 64 uppförd 1940. Byggnaden användes för tillverkning av mål för skjutövningar och bibehöll sin funktion även efter regementets nedläggning i samband med övningar på Härads skjutfält. (SLM D2020-0414)

Byggnad 64 sedd österifrån. Utformningen är utpräglad funktionalistisk med platta tak, långa fönsterband och fasader utan dekorativa inslag. (SLM D2020-0415)

Byggnad 65 uppförd som utbildningsverkstad 1940. Även denna byggnad delar det funktionalistiska formspråket och karakteriseras av det runda takfallet som ger gaveln sin form. På taket syns en större skorsten av betong. (SLM D2020-0416)

Byggnad 65 sedd från norr. Den rundade delen av takfallet är täckt med papp. Fönstren har bytts ut i senare tid, men har behållit sina stående rektangulära lufter. (SLM D2020-0417)

Byggnad 57 sedd österifrån uppförd 1940. Byggnaden uppfördes som målverkstad men byggdes om till museum på 1990-talet. Byggnaden är murad och putsad och delar bortsett från kulören utformningen med andra putsade byggnader inom området från samma tid. (SLM D2020-0418)

Byggnad 57 sedd från nordost. Byggnaden har en lång fönsterrad med vitmålade spröjsade fönsterbågar. Taket är av korrugerad plåt. (SLM D2020-0419)

Byggnad 83 uppförd 1940. Byggnaden låg tidigare söder om kasernområdet men flyttades hit då det nya truppserviceförrådet (byggnad 224) byggdes på platsen. (SLM D2020-0420)

Byggnad 51 uppförd 1938 som kallförråd. Byggnaden är murad och putsad, och taksprånget är inklätt med snedställda skivor vilket ger den ett speciellt utseende. (SLM D2020-0421)

Byggnad 218 uppförd 1971. F d kokhus och kokutbildningsplats. Används sedan 2008 av Naturförskolan Vikingen. Byggnaden har rödfärgade fasader av trä och tak täckt med papp. Fönstren är vitmålade. (SLM D2020-0422)

Byggnad 67 uppförd 1942. F d kokhus och kokutbildningsplats. Används sedan 2008 av Naturförskolan Vikingen. Byggnaden har trästomme och fasad av rödfärgad träpanel. Taket är täckt med korrugerad plåt. (SLM D2020-0423)

Byggnad 139 uppförd 1941. Används som kallförråd för båtklubben. Byggnaden har en rödmålad träpanel med vita knutar och taket är täckt med papp. (SLM D2020-0424)

Byggnad 104 sedd från sydväst, uppförd 1944 som motorförråd. Byggnaden har en murad stomme av lättbetong, med slätputsade fasader och tak av korrugerad plåt. Västra änden och norra sidan har fasader klädda med plåt. Fönstren har spröjsade och ospröjsade fönsterbågar av trä, vitmålade på den södra sidan och gråmålade på den norra. (SLM D2020-0425)

Fönstren på norra sidan av byggnad 104 har äldre glas och beslag. Formspråket är funktionalistiskt med fem lika stora lufter på rad. (SLM D2020-0426)

Byggnad 104 sedd från sydost. (SLM D2020-0427)

Byggnad 101 uppförd 1944. Byggnaden användes länge av garnisonens transportcentral, respektive regementets bilskola. Byggnaden är murad av lättbetong, med slätputsade fasader och tak av korrugerad plåt. (SLM D2020-0428)

Norra änden av byggnad 101 med lokaler åt garnisonens transportcentral. Fönstren är av trä och har ospröjsade vitmålade fönsterbågar. (SLM D2020-0429)

Byggnad 100 uppförd 1944. I norra delen närmast i bild fanns en torsträningshall med ett stridsvagnstorn fastmonterat i golvet. Här fanns också under en period en köldkammare för fordons- och materieförsök. Byggnaden är murad av lättbetong, med slätputsade fasader och tak av papp och korrugerad plåt. (SLM D2020-0430)

Byggnad 100 sedd från sydost. Baksidans fönster med en tvärgående post bedöms vara ursprungliga och har äldre glas och beslag. (SLM D2020-0431)

Byggnad 102 uppförd 1944 innehållande varmgarage. Byggnaden är murad av lättbetong, med fasader och tak av korrugerad plåt. (SLM D2020-0432)

Byggnad 129 sedd från söder. Byggnaden uppfördes som Miloverkstad (militärområdesverkstad) 1944. Den västra sidan som syns till vänster innehöll stridsvagnsverkstaden. Murad/gjuten stomme av betong med putsade fasader och tak av papp. Underliggande putslager visar att byggnaden tidigare har varit grön. (SLM D2020-0433)

Byggnad 129 sedd från norr. Byggnadens östra del, som innehöll hjulfordonsverkstad, har sågtandat tak, men takfönstren är idag täckta av korrugerad plåt. Östra fasaden är täckt med korrugerad plåt. Fönstren är av trä och har vitmålade spröjsade och ospröjsade fönsterbågar. (SLM D2020-0434)

Byggnad 129 sedd från sydost. Större delen av byggnaden omges av smågatsten vilket kontrasterar mot den industriella karaktären. (SLM D2020-0435)

Byggnad 129. Den norra gaveln är relativt välbevarad med stora spröjsade fönster av trä med äldre glas och beslag som bedöms vara ursprungliga. Ett framträdande karaktärsdrag är också fasadytans indelning i fack vilket sannolikt har med stomkonstruktionen att göra. De två yttre portöppningarna har sannolikt gjorts större i senare tid och samtidigt försetts med nya garageportar. (SLM D2020-0436)

Byggnad 75. Verkstadsförråd uppfört 1984. Byggnaden har stålstomme, plåtfasader och plåttak. (SLM D2020-0437)

Byggnad 74. Verkstadsförråd uppfört 1984. Byggnaden har stålstomme, plåtfasader och plåttak. (SLM D2020-0438)

Byggnad 173 uppförd 1948 som signalverkstad. Undervåningen innehöll verkstad och övervåningen personallokaler. Byggnaden har en stomme av tegel och trä och bottenvåningen är slammad och den övre har en locklistpanel av trä. Taket är täckt med korrugerad plåt. Fönstren är spröjsade med äldre glas och beslag. (SLM D2020-0439)

Byggnad 234 uppförd som expeditiönsbyggnad 1982. Användes av personal vid Arméns Motorskola. Byggnaden har trästomme, fasader med rödfärgad locklistpanel och tak av papp. Fönstren är av trä och vitmålade. (SLM D2020-0440)

Byggnad 299. Stolplada uppförd på 1980-talet. (SLM D2020-0441)

Svältenlägret sett österifrån med byggnad 760 till vänster. Byggnaderna har trästomme och rödfärgade träfasader med vitmålade hörn och fönster. Taken är täckta med papp och plåt. (SLM D2020-0442)

Byggnaderna 201, 202, 208 och 758 innehållande förlägningsrum. Längst till vänster i bild skymtar byggnad 200 som är expeditiönsbyggnad. De tre första uppfördes ursprungligen som fristående baracker men byggdes ihop med mellanliggande delar under 1960-talet. (SLM D2020-0443)

Byggnad 760 och 199 längst till höger i bild uppförda på 1960-talet. (SLM D2020-0444)

Byggnad 298 uppförd som stridsvagnsgarage 1990. (SLM D2020-0445)

Byggnad 298 som idag innehåller Strängnäs båtvarv. (SLM D2020-0446)

Byggnad 235 uppförd som smörj- och tillsynshall 1986. Byggnaden har fasad av betong och trä, och tak av papp och korrugerad plåt. (SLM D2020-0447)

Byggnad 236 uppförd som spolhall 1986, sedd västerifrån. Byggnaden har stomme av lättbetong och trä, med fasadpartier av trä och plåttak. (SLM D2020-0448)

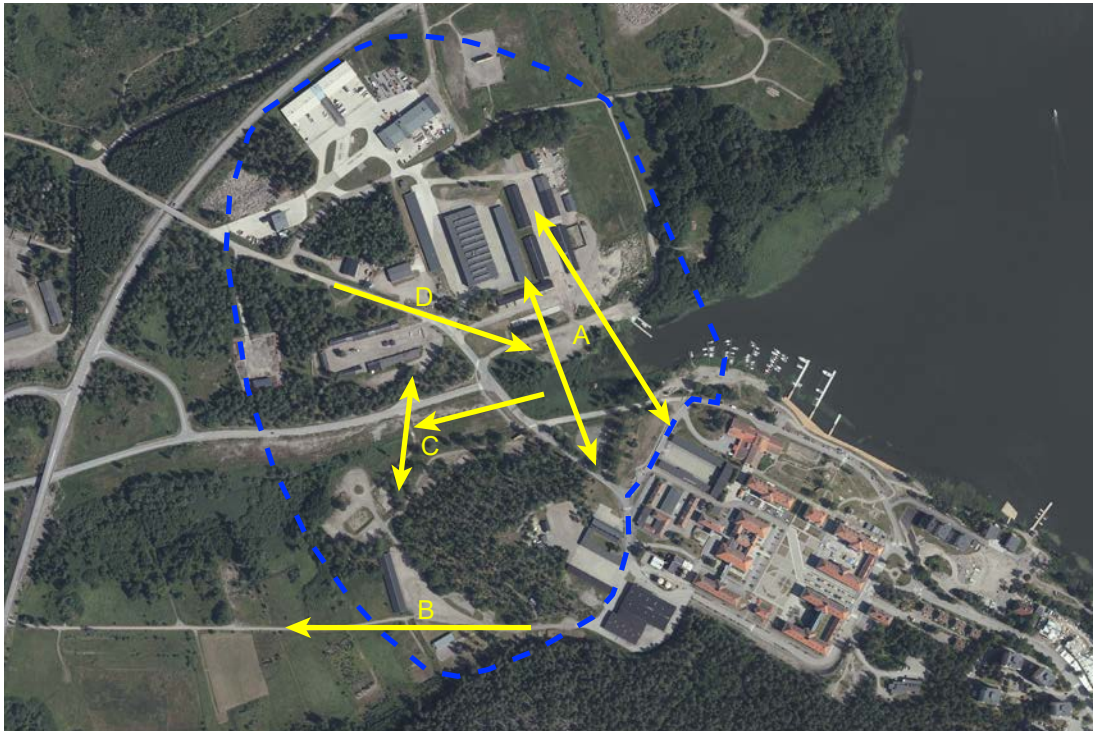

Byggnad 220 uppförd som övnings- och vårdhall 1973. Här gjordes bland annat övningar i krigskirurgi på grisar. Byggnaden har en stomme av stål och fasader och tak av plåt. (SLM D2020-0449)

Byggnad 264 uppförd som kallförråd 1995. (SLM D2020-0450)

Övergripande karaktärsdrag

Karta över området med betydelsefulla siktlinjer inritade.

Betydelsefulla siktlinjer

Siktlinjer inom området kan ha stor betydelse. Dels för orienterbarheten men också för att visa på historiska samband mellan områdets olika delar som inte sällan har uppstått genom dess tidigare användning. Genom att bevara siktlinjer kan delar av områdets övergripande struktur bibehållas.

Området präglas av relativt långa siktlinjer både på grund av topografin men också beroende på byggnadernas begränsade höjd men relativt stora ytmässiga skala. Söder om Eldsundsviken finns idag obrutna siktlinjer mot norr som ger en god överblick över Kasgarenområdet (siktlinje A), och på motsvarande sätt från norr söderut mot kasernområdet. Även från ytan mellan garagebyggnaderna 100-103 är den visuella kontakten god med kasernområdet i söder vilket förstärker sambandet mellan områdena. Denna siktlinje är mycket viktig att ta hänsyn till i planeringen av området.

När man passerar Vikingaberget västerut öppnar sig landskapet allteftersom man närmar sig byggnaderna 57 och 83. Från området finns idag långa utblickar mot de angränsande öppna fälten på Lötgärdet i väster (siktlinje B). Lötgärdet har alltsedan regementet förlades till Strängnäs på 1920-talet använts som skjutbana, vilket gör att utblickarna åt detta håll är mycket viktiga för den historiska kontinuiteten.

Utblickarna tvärs över såväl som längs med Eldsundsån är viktiga för orienterbarheten, och bör därför hållas fria (siktlinje C). På samma sätt fungerar också Hålbyvägen från vilken Eldsundsviken blir synlig genom sin raka sträckning. (siktlinje D)

Fasadmaterial och färgsättning

Huvuddelen av byggnaderna uppförda på 1940-talet har slätputsade fasader avfärgade i en grön kulör. (NCS S 4020-G10Y, 3020-G10Y alternativt 4020-G30Y) Detta tydliggör byggnadernas samband och att de är uppförda i samma tid. Även Miloverkstaden har tidigare haft grön fasadkulör, vilket underliggande färgskikt visar. Sannolikt har också byggnad 57 tidigare varit grönfärgad, även om detta inte undersökts närmre. Bland den tidigt uppförda bebyggelsen skiljer sig Svältenlägret genom sina rödfärgade träfasader, samt den f d signalverkstaden (byggnad 173). Även en del äldre kallförråd inom området, varav större delen idag är rivna, hade andra fasadmaterial och kulörer, flera var rödfärgade likt byggnad 83. Senare tillkommen bebyggelse inom området har varierande fasadmaterial och kulörer.

Den gröna kulören är mycket viktig för områdets karaktär och för förståelsen av områdets framväxt och byggnadernas samhörighet med varandra. Även garagen och verkstädernas slätputsade fasader är en detalj som är viktig för byggnadernas funktionalistiska karaktär.

Markbeläggning

En stor del av området, i första hand i anslutning till de putsade garagebyggnaderna, är belagd med gatsten. Vid Vikingaberget ligger smågatsten mellan garagebyggnaderna 63, 64 och framför byggnad 65, bortsett från ytan närmast portarna där några rader med storgatsten ansluter till byggnaderna. På samma sätt ser markbeläggningen ut i anslutning till Miloverkstaden vid Kasgaren.

Mellan garagen 100-103 ligger istället storgatsten över hela gårdsytan bortsett från ytan närmast portarna som är belagd med betong. I anslutning till betongen ligger tvärställda stenar som markerar övergången. Även centralt över gårdsytan mellan garagebyggnaderna ligger en rad med tvärställda stenar, vilken accentuerar byggnadskropparnas riktning. Vid det nya motorområdet längst i norr består markbeläggningen av betongplattor.

I vissa delar av området har markbeläggningen ändrats på senare år. Framför byggnad 104 låg tidigare storgatsten vilket kan ses på fotografiet på sidan 13, denna är idag borttagen och ersatt med grus. I andra delar kan man skymta äldre gatstensbeläggning som täckts över med asfalt.

Den äldre markbeläggningen är mycket viktig för områdets karaktär. Dels som spår efter den tunga trafik med stridsvagnar och andra motorfordon som trafikerade området, men också som signal om områdets ålder. Det nya motorområdets markbeläggning av betong visar den senare utvecklingen och att även det området trafikerats av tunga stridsfordon. Markbeläggningen har flera miljöskapande kvaliteter där framförallt gatstenen i mötet med byggnaderna och garagen av industriell karaktär skapar en intressant kontrastverkan.

Kasgarensområdet sett från Eldsundsvikens södra strand (siktlinje A). Området karakteriseras av de låga byggnadskropparna med den gröna fasadkulören. (SLM D2020-0451)

Gårdsplanen mellan byggnaderna 100-103. Ytan är belagd med storgatsten, med undantag för ytorna närmast garageportarna som är av betong. Längst bort i bild skymtar regementsområdet söder om Eldsundsviken (siktlinje A). (SLM D2020-0452)

Utsikt från Vikingaberget mot nordväst. Till höger om stenmuren låg tidigare det soldattorp med uthusbyggnad som användes som museum. Torpet flyttades till militärmuseum Arsenalen vid Härad efter regementets nedläggning. Genom den glesa växtligheten ges utblickar mot Eldsundsviken. (SLM D2020-0453)

Den gröna fasadkulören är genomgående i området. Här syns en mindre byggnad med nummer 823 som ligger mellan byggnad 64 och 65. (SLM D2020-0454)

Utblick västerut i höjd med Vikingaberget med byggnad 57 och 83 i fonden (siktlinje B). Här öppnar sig landskapet ut mot Lötgärdet bakom byggnaderna. De långa siktlinjerna åt detta håll är viktiga med tanke på Lötgärdets tidigare funktion som skjutbana och för områdets karaktär. (SLM D2020-0455)

Utblick från byggnad 83 (till höger) mot Lötgärdet. (SLM D2020-0456)

Utblick över Eldsundsån från norr som är kulverterad till vänster om förbudsskylten (siktlinje C). Ån skiljer det södra kasernområdet och Vikingaberget från Kasgarenområdet i norr, men skapar genom det öppna landskapet en visuell koppling som är viktig att bevara. (SLM D2020-0457)

En av de avrivna tomterna norr om Vikingaberget där byggnad 144 tidigare låg. Till vänster skymtar de gröna garagen vid Kasgarens motorområde på andra sidan den kulverterade Eldsundsån. (SLM D2020-0458)

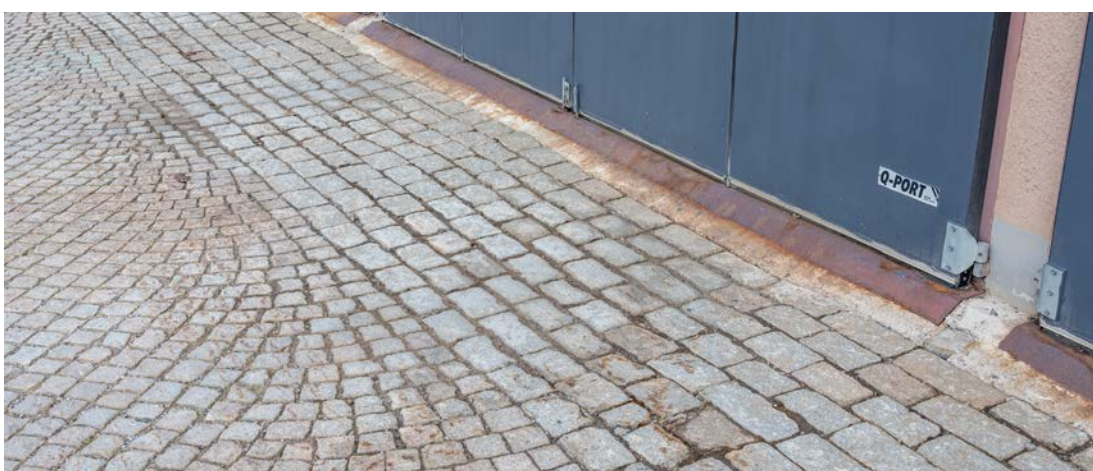
Utblick från Hålvägen mot sydost (siktlinje D). Till vänster syns byggnad 220 och Miloverkstaden (byggnad 129) och till höger skymtar vassen i Eldsundsviken med kasernområdet bakom den. På vägen kördes stridsvagnarna mot skjutfälten i Hålbys och Lagnö. (SLM D2020-0459)

Spolplatsen för rengöring av stridsvagnar och andra terrängfordon söder om byggnad 104. Markbeläggningen består av betongplattor. Slanghållare och vattenledningar finns ännu kvar. (SLM D2020-0460)

Slanghållare och bakomliggande vattenledning vid spolplatsen. I framkant av uppställningsytan finns går en ränna. Till höger syns en nummerplåt som sannolikt markerar att spolplatsen har nummer 97 i enlighet med byggnadernas numrering. (SLM D2020-0461)

Markbeläggningen i anslutning till Miloverkstaden består av smågatsten med storgatsten närmast portarna. (SLM D2020-0462)

Centralt mellan garagen vid Kasgaren löper en linje med tvärställda gatstenar. Denna accentuerar byggnadskropparnas riktning. (SLM D2020-0463)

Markbeläggningen mellan byggnad 100-103 består av storgatsten lagd i rader. Längs anslutande betongplattor vid garageportarna löper en linje med tvärställda stenar. (SLM D2020-0464)

Markbeläggningen i anslutning till stridsvagnsgaraget vid det nya motorområdet längst i norr består av betongplattor. (SLM D2020-0465)

Kulturhistoriskt värde

Bebyggelsen runt Eldsundsviken uppfördes under den tid då Södermanlands regemente omvandlades från ett renodlat infanteriregemente till ett pansarregemente. Omvandlingen skedde under de år som Andra världskriget pågick, vilket även om inte Sverige var direkt inblandat i kriget fick konsekvenser för landets försvarsorganisation och beredskap. Även om stridsvagnar hade förekommit inom det svenska försvaret även tidigare var det genom försvarsbesluten 1936 och 1942 som pansarvapnet kom att ingå som en självklar del inom den svenska försvarsorganisationen. Omvandlingen gav också spår i hela Strängnäs stad som istället för marscherande infanterisoldater också fick en hög närvaro av stridsvagnar och andra motorfordon. Genom att området bebyggts i detta syfte och att verkstäderna och garagelängorna tydligt visar på motorfordonens betydelse i den nya organisationen har dessa ett högt militärhistoriskt såväl som samhällshistoriskt värde.

Byggnaderna med starkast koppling till denna omvandling utgörs av de gröna putsade garagen och verkstäderna både runt Vikingaberget och i motorområdet vid Kasgaren. Huvudsakliga karaktärsdrag är långsträckta byggnadskroppar med långa rader av garageportar. De stora obebyggda ytorna mellan garagen med sin markbeläggning av stor- och smågatsten är också en viktig egenskap som präglar området idag. Markbeläggningen pekar på områdets tidigare tunga trafik av stridsvagnar och andra militära fordon och har därför i kombination med garagebyggnaderna stora pedagogiska och miljöskapande värden.

Garagebyggnad 104 vid Kasgaren. Garagen har en funktionalistisk utformning där burspråket utgör en tidstypisk och karakteristisk detalj. (SLM D2020-0466)

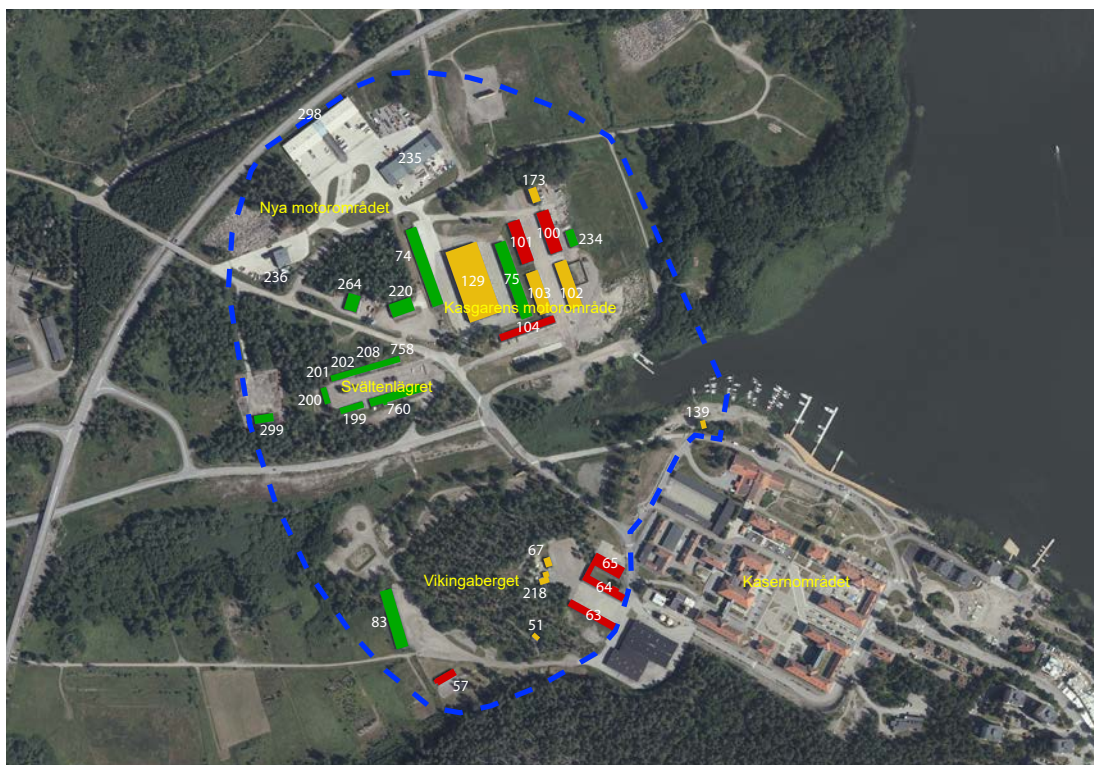
Garagebyggnaderna bär tydliga funktionalistiska drag genom sin strama utformning med slätputsade fasader fria från dekorativa inslag och flacka tak täckta av papp och plåt. Flera av byggnaderna har långsträckta fönsterband, ofta i grupper om stående vertikala lufter, men även enkelt spröjsade fönster förekommer. Ursprungliga fönster av trä med äldre glas och beslag är viktiga för det funktionalistiska uttrycket som trots sin enkelhet präglas av kvalitet och omsorg om detaljer. Verkstadsbyggnaden vid Vikingaberget delar garagens funktionalistiska uttryck och har med sin välvda takform ett särpräglat utseende. Taket kröns av en stor skorsten av obehandlad betong som är en viktig del i utformningen. Genom sin funktionalistiska utformning som tydligt signalerar dess ålder har byggnaderna arkitektoniska och byggnadshistoriska värden.

Den gröna färgsättningen är mycket viktig, både som identitetsmarkör genom sin historiska kontinuitet och som gemensam nämnare för byggnaderna som uppfördes då det tidigare infanteriregementet blev ett pansarregemente. Den gröna kulören är också viktig som tidsmarkör då den blev vanlig på funktionalistisk arkitektur vid tiden. Det är också sannolikt att den gröna färgsättningen har att göra med strävan att byggnaderna inte skulle upptäckas lika enkelt från luften.

Även Miloverkstaden vid Kasgaren har genom sin volym, form och yttre utformning pedagogiska och arkitektoniska värden. Långsidornas obrutna rader av portar, gavlarnas fönsterpartier och fasadindelning i fack, samt det sågtandade taket ger ledtrådar om byggnadens användning som verkstad för större fordon. Ursprungliga detaljer såsom norra gavelns stora spröjsade fönster med äldre glas och beslag utgör viktiga värdebärande komponenter.

Den före detta signalverkstaden skiljer sig något från områdets övriga karaktär, men har genom sin välbevarade exteriör visst autenticitetsvärde.

Analys och rekommendationer

Karta över området där byggnaderna markerats med olika färg beroende på bevarandevärde. Rött markerar byggnader med högst bevarandevärde, gult anger mellannivån med byggnader som besitter ett visst kulturhistoriskt värde eller på annat sätt är viktiga för områdets nuvarande karaktär, och grönt byggnader som inte har ett utpekat värde i dagsläget.

Bevarande av byggnader

Det finns idag relativt långt gångna planer för områdets framtida utformning. Museet har tagit del av en karta över området där de nya byggplanerna redovisas vilken har legat till grund för diskussionerna mellan fastighetsägaren och kommunen. Kartan omfattar hela inventeringsområdet bortsett från det mindre område med byggnad 236, 298 och 235 i norra delen, som nyligen detaljplanelagts som verksamhetsområde. Enligt kartan sparas enbart två av byggnaderna inom det nu inventerade området, byggnad 65 och 173. Alla övriga är tänkta att rivas.

Med hänsyn till att det redan skett omfattande rivningar kring Vikingaberget, och att området ligger inom riksintresse för kulturmiljövård, är det beklagligt om inte fler av de nuvarande byggnaderna kan sparas och ges nya funktioner i den framtida omvandlingen. Om merparten av dagens byggnadsbestånd försvinner kommer det bli mycket svårt att förstå områdets historia och den utveckling som Södermanlands regemente genomgick då det blev ett pansarregemente på 1940-talet. Byggnaderna är mycket viktiga för områdets identitet såväl som för förståelsen av den tidigare verksamheten. De bör därför i större utsträckning ses som en resurs som i relation till ny bebyggelse kan bli ett spännande inslag och bidra till områdets identitet samtidigt som de skapar fler tidslager i bebyggelsen. Vissa av garagen skulle i de nya bostadsområdena även fortsatt kunna

användas som garage. Ett annat alternativ är att de används till olika gemensamhetsfunktioner eller som mindre verksamhetslokaler, något som de idag redan används till.

I första hand bör garagen i närheten till kasernområdet samt den intilliggande verkstadsbyggnaden sparas (byggnad 63-65). Dessa utgör de äldsta delarna i pansarregementets första utbyggnadsfas och har stora miljöskapande och arkitektoniska värden. Här är markbeläggningen till stora delar bevarad vilket bidrar till byggnadernas enhetliga karaktär. Även byggnad 57 bör genom sin ringa storlek kunna inlemmas i en framtida omvandling.

Byggnaderna i anslutning till motorområdet vid Kasgaren speglar en expansiv fas i regementets historia. Även här bör de grönfärgade garagen (byggnad 100-104) bevaras vilka utgör den huvudsakliga karaktären i området idag. Även dessa garage har arkitektoniska värden, i synnerhet byggnad 104 med sitt speciella burspråk och bevarade fönster. Om inte alla anses kunna bevaras bör åtminstone byggnad 104 och två parallellt liggande garagebyggnader bevaras för att inte sammanhanget ska gå förlorat. I första hand bör byggnad 100 och 101 prioriteras då dessa är mest välbevarade, och även har innehållit fler varierade funktioner genom åren. Byggnad 173 är också bevarandevärd genom sin relativt oförändrade yttre karaktär. Denna är dock inte en omistlig del i områdets nuvarande karaktär genom att den utformningsmässigt skiljer sig från övriga byggnader. Att enbart spara denna byggnad, som de nuvarande planerna för området anger, skulle snarare försvåra förståelsen för områdets historia. I kombination med fler bevarade byggnader blir den dock ett tillskott till miljön.

Miloverkstaden (byggnad 129) kan genom sin storlek vara svår att bevara i sin nuvarande form. Ersätts den med nya byggnader bör dessa dock inspireras av riktningen och placeringen av den nuvarande byggnadskroppen. Av samma anledning bör man ta hänsyn till markbeläggningen runt verkstaden, vilken i det fall byggnaden rivs kan påminna om dess tidigare placering.

Vissa av Svältenlägrets byggnader är av samma ålder som övriga inom området. De har dock byggts om under årens lopp och är av en enklare typ som inte bedöms ha lika stort egenvärde som de putsade garagebyggnaderna.

Övriga inventerade byggnader nyanserar visserligen bilden av den skiftande verksamheten inom området, men tillmäts i sig själva inget utpekat kulturhistoriskt värde. Vissa har idag fått en ny funktion, eller kan med enkla medel byggas om, varför de kan sparas av den anledningen. Exempel på detta är förskolan i byggnad 218 och 67, båthuset i byggnad 139, eller byggnad 51 på Vikingabergets södra sida.

Det är viktigt att betona att byggnader som sparas bör ges skydds- och varsamhetsbestämmelser i det fortsatta detaljplanearbetet. Detta för att den nuvarande karaktären inte ska gå förlorad. En ombyggnad likt den som gjorts av byggnad 61 och 62 i närheten av kasernområdet är förödande för byggnadernas karaktär såväl som för förståelsen av dess tidigare funktion (se sidan 19). Skydds- och varsamhetsbestämmelser med utgångspunkt i den nuvarande karaktären kan säkerställa att detta inte sker inom det nuvarande områdets utpekade byggnader.

Strukturella element

Områdets topografi utgör en stor del av den nuvarande karaktären. Därför bör ny bebyggelse placeras och anpassas till terrängen och omfattande schaktning undvikas.

Vägnätet inom området är viktigt som historisk markör och för den framtida orienterbarheten. Hit hör Eldsundsvägen som förbinder kasernområdet med motorområdet på Kasgaren och sedan fortsätter bort mot Eldsunds gård, samt den krökta vägen runt Vikingabergets södra och västra sida. Också Hålbysvägen mot nordväst ut från området samt vägen ut mot Skjutbanegärdet i norr är viktiga att bevara.

De nuvarande garagebyggnadernas placering på Kasgaren är en viktig beståndsdel i den nuvarande karaktären. Skulle byggnaderna 100-103 rivas bör strukturen med längre byggnadskroppar som flankerar en stensatt gårdsplan behållas. Även de öppna ytorna mellan garagen är en viktig beståndsdel i den nuvarande miljön vilket ger en ytmässig storskalighet som bör bibehållas.

Flera strukturella element finns inom området idag som bör bevaras, alternativt återanvändas i samband med områdets planering. Hit hör markbeläggningen av stor- och smågatsten som finns i anslutning till garagen. Denna är en mycket viktig karaktärs-skapande detalj, som kan ge ledtrådar om områdets ålder och tidigare användning. Den gröna fasadkulören är också en viktig detalj som ger området dess speciella karaktär. Framtida byggnaders färgsättning bör utgå från den gröna kulören, så att denna även fortsatt blir framträdande i området. Nya byggnader bör också i första hand vara slätputsade för att anknyta till den nuvarande utformningen.

Svältenlægets disposition med byggnadskroppar runt en långsmal gårdsplan kan med fördel återanvändas även om de nuvarande byggnaderna här rivs. Andra beståndsdelar som minner om den tidigare militära verksamheten skulle kunna utgöra intressanta inslag i ett framtida bostadsområde. Som exempel kan nämnas den tidigare spolplatsen som har en direkt och tydlig koppling till de många motorfordon som tidigare fanns i området och hur de användes. Funktionen var specifik för de militära motorområdena och saknar således liknande motsvarigheter inom andra typer av områden. Sådana unika inslag finns det därför ett stort värde i att bevara.

Idag har byggnaderna inom området skyltar med byggnadsnumret på. Dessa kan ge ledtrådar om den tidigare användningen och bör därför sparas. Tillkommande byggnader kan också numreras men i så fall med nya unika och högre nummer för att inte bryta den nuvarande numreringsprincipen och för att undvika sammanblandning med tidigare byggnader inom området.

Referenslista

Tryckta källor

Erneberg, Helge, *Strängnäs under stadsfullmäktiges styrelse 1875-1925: minnesskrift*, [O. Eriksons bokh.], Strängnäs, 1926.

Henricson, Gunnar & Ohlsson, Nils (red.), *Kungl. Södermanlands regemente under 350 år*, Utg., Strängnäs, 1977.

Henricson, Bo & Sandberg, C.V. (red.), *Södermanlands regemente 1973-2005*, Kungl. Södermanlands regementes officerares kamratförening, Strängnäs, 2006.

Planeringsdokument och utredningar

Detaljplan S-P14/3, *Eldsund 6:6, 6:16 m fl Campusområdet*. Strängnäs kommun.

Detaljplan, *Eldsund 6:16, del av, "Verksamhetsområde Eldsundsviken"*, Strängnäs kommun.

Detaljplaneprogram för Norra staden, fd P10 kasern- och övningsområde. Strängnäs kommun, PBN/2005:965, KS/2011:211.

Garnisonsplan Strängnäs, Försvarsmakten och Fortifikationsverket, februari 2002, Block 3.

Miljöinventering av rivningsobjekt, f.d. P10, Grontmij AB, 2008.

Webbsidor

Fortifikationsverket, *1940-1950-talet Den stora utbyggnaden*, <https://www.fortifikationsverket.se/fastighetsforvaltning/fastighetsbestand/byggnader/1940-1950-talet/>, läst 2020-05-26.

Hemvärnet, *Södermanlandsgruppen*, <https://hemvarnet.se/om-organisationen/hemvarnsforbanden/908/1504>, läst 2020-05-11.

Riksintressebeskrivningar för Södermanland, *Kunskapsunderlag Riksintresse för kulturmiljövård Strängnäs D18*, <https://www.lansstyrelsen.se/sodermanland/samhalle/planering-och-byggande/planeringsunderlag/riksintressebeskrivningar-for-sodermanland.html#0>, läst 2020-05-18.

Strängnäs kommun, *Om Thomasgymnasiet*, <https://www.strangnas.se/utbildning-och-barnomsorg/gymnasieskola/gymnasieskolor/thomasgymnasiet/om-thomasgymnasiet/var-historia>, läst 2020-05-15.

Sörmlandsbygden, Eva-Lotta Eriksson, *Bilkårist javisst*, <http://sormlandsbygden.se/2018/04/bilkarist-javisst/>, läst 2020-05-11.

Wikipedia, *Arméns motorskola*, https://sv.wikipedia.org/wiki/Arm%C3%A9ns_motor-skola, läst 2020-04-27.

Intervjuer

Per-Olof Rosén, tidigare Kapten i Pansartrupperna och Fortifikationen, e-postkonversation 18 maj 2020.